

Лекція 10. Перша світова війна (1914–1918 рр.) та її наслідки

1. Причини, характер та учасники Першої світової війни.
2. Розвиток бойових дій на європейському театрі.
3. Наслідки Першої світової війни.

СИМВОЛИЧЕСКАЯ КАРТА ЕВРОПЫ.

Война-Освободительница 1914-1915 г.

THE GREAT WAR

1914

POWER+

WARWINE

CLANED

NEUTRAL

BRITAIN

GERMANY

RUSSIA

FRANCE

AUSTRIA-HUNGARY

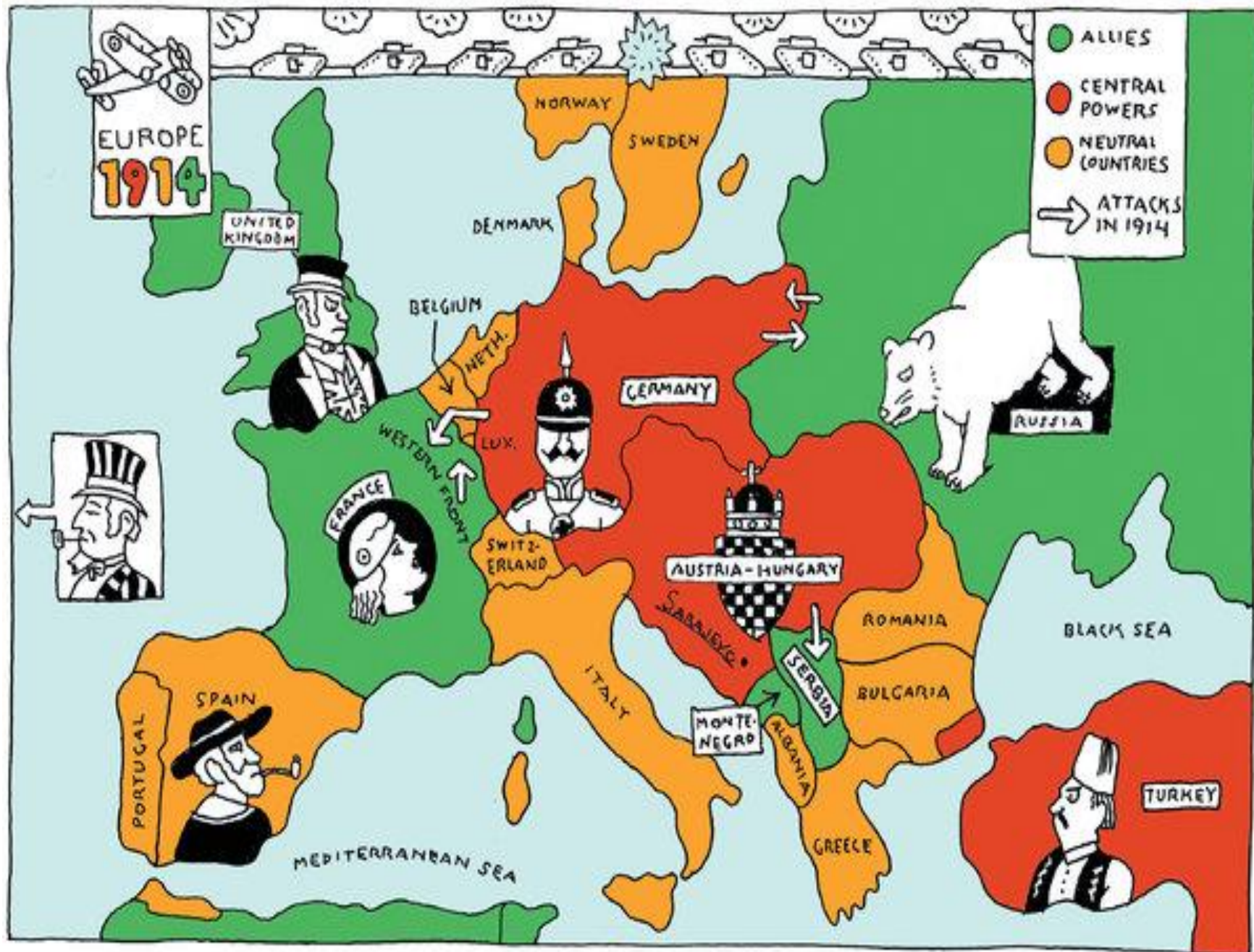
AUSTRIA-HUNGARY

OTTOMAN EMPIRE

ATLANTIC OCEAN

MEDITERRANEAN SEA

КРАЇНИ ЄВРОПИ

у другій половині XIX – на початку XX ст.

- ЛОНДОН** Міста з населенням понад 1 млн жителів
- Центри металургії та машинобудування
  - Центри текстильної промисловості
  - Основні райони видобутку:
    - вугілля
    - нафти
    - залізної руди
  - залізниця
  - Конституційні монархії
  - Абсолютні монархії
  - Республіки
  - Революції та революційні виступи
  - Національно-визвольні рухи
  - Межа французьких територій, окупованих пруськими військами під час франко-прусської війни 1870-1871 рр.
  - Повстання в Парижі восени 1870 р. Встановлення Третьої республіки
  - Ельзас і Лотарингія, приєднані до Німеччини внаслідок франко-прусської війни у 1871 р.
  - Союз трьох імператорів (1873 р.)
  - Країни Троїстого союзу (1882 р.)
  - Країни Антанти (1907 р.)
  - Кордони держав улітку 1914 р.

Цифрами позначено:

1	Вел. герц. Люксембург
2	княз. Монако
3	княз. Ліхтенштейн
4	княз. Андорра
5	Іспанське Марокко (від 1912)

СВІТ у 1879 – 1914 роках

АНГЛО-БУРСЬКА ВІЙНА 1899 – 1902 рр.

- Британські володіння на 1899 р.
- Наступ бурів у жовтні 1899 – січні 1900 рр.
- Облога міст бурями
- Шляхи доставки англійських військ
- Наступ англійських військ у жовтні 1899 – вересні 1900 рр., анексія бурських республік
- Основні райони партизанської війни бурів у 1900 – 1902 рр.
- Межі британської домінію Південно-африканського Союзу у 1910 р.
- Райони видобутку: золота алмазів

Території держав та їх володіння:

1879-1914	1879-1914
Велика Британія	США
Франція	Нідерланди
Іспанія	Португалія
Італія	Бельгія
Німеччина	Японія

- 1 Тихоокеанська війна 1879-1883 рр. між Чилі, Перу і Болівією
- 2 Японсько-китайська війна 1894-1895 рр.
- 3 Російсько-англійське протистояння на Памірі в 1895 р.
- 4 Іспано-американська війна 1898 р.
- 5 Фашиська криза 1898 р. між Великою Британією і Францією
- 6 Англо-бурська війна 1899-1902 рр.
- 7 Російсько-японська війна 1904-1905 рр.
- 8 Мароканські кризи 1905-1906 і 1911 рр.
- 9 Боснійська криза 1908 р. між Австро-Угорщиною, Росією та Сербією
- 10 Італо-турецька війна 1911-1912 рр.
- 11 Балканські війни 1912-1913 рр.

- 1885 Росії придані території до колоніальних держав
- Межі сфер впливу держав в Азії:
- Росії
- Франції
- Великої Британії
- Африканські державні утворення, що виникли під час боротьби з колонізаторами
- держава Рабаха (1879-1900 рр.)
- держава Саморі (1882-1898 рр.)
- держави Махі (1885-1898 рр.)
- Кордонні держав на літо 1914 р.

- Стратегічні трансконтинентальні залізничні лінії, побудовані на 1914 р. (пунктиром позначено ділянки, що будувалися або проєктувалися)
- Цифрами позначено:
- 1 Домініканська Республіка
  - 2 Гватемала
  - 3 Сальвадор
  - 4 Бельгія
  - 5 Нідерланди
  - 6 Швейцарія
  - 7 Чорногорія
  - 8 Албанія
  - 9 Румунія
  - 10 Болгарія
  - 11 Іспанська Марокко Республіка
  - 12 Французькі Сомалі
  - 13 Нисаленд (Брит. протекторат)
  - 14 Свазіленд
  - 15 Нідерланди (Брит. протекторат)
  - 16 Бутан (Брит. протекторат)

СТВОРЕННЯ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНИХ СОЮЗІВ

- 1882 р. – створення **Троїстого союзу** (Німеччина, Австро-Угорщина, Італія);
- 1913 р. – приєднання до Троїстого союзу Болгарії;
- Синонімічна назва союзу = країни **Центрального блоку** або **Центральні країни**

- 1904 р. – створення **Антанти** (англо-французький союз);
- 1907 р. – приєднання Росії до Антанти.

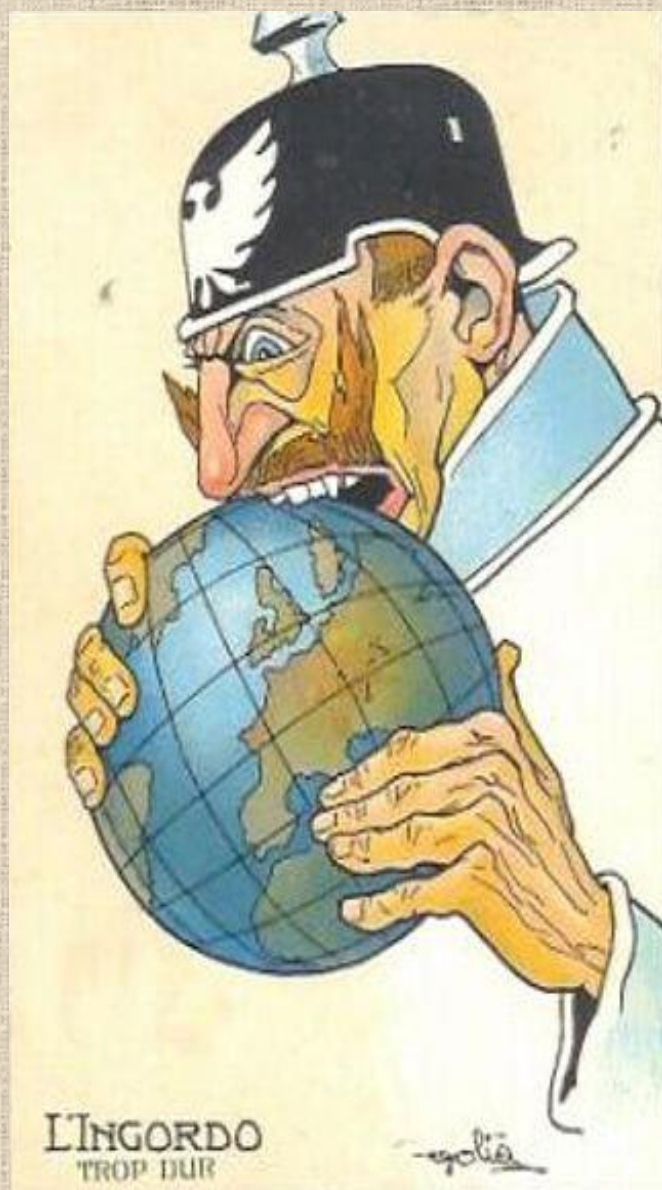

Вільгельм II – кайзер Німеччини (1888-1918)

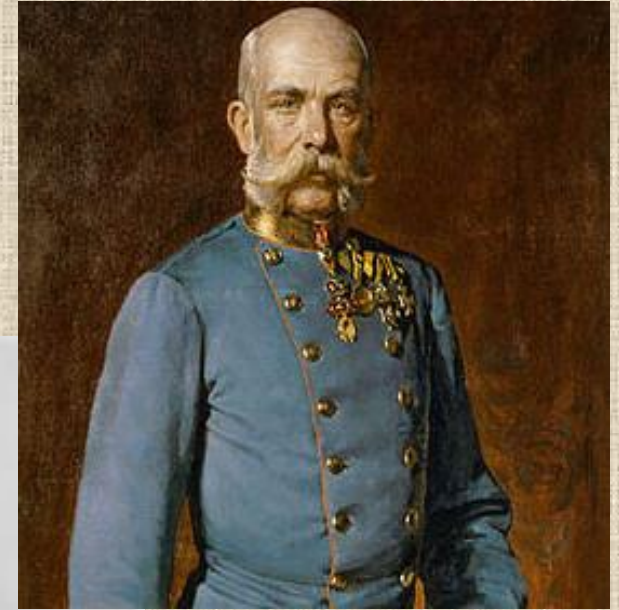

Франц-Йосип – імператор Австро-Угорщини (1848-1916)

Микола II – імператор Росії (1894-1917)

Nicholas

Балкани як “порохова діжка” Європи

THE BOILING POINT.

Боснійська криза 1908року:

“Франц Йосип та Фердинанд відбирають землі у султана”

- 1908р. – Боснія і Герцеговина анексовані Австро-Угорщиною;
- занепокоєння Сербії, Росії, Османської імперії, дипломатична криза;
- за підтримки Німеччини Боснійська криза вирішена на користь Австро-Угорщини;
- Балкани залишаються “пороховою діжкою” Європи;
- в регіоні сходяться інтереси Австро-Угорщини, Німеччини, Туреччини, Росії, є численні територіальні суперечки між самими балканськими країнами

Причини початку війни:

- **Загострення протиріч між провідними країнами Європи у боротьбі за переділ світу;**
- **Німецько-французькі протиріччя (як наслідок Франко-Пруської війни 1870-1871рр. та низки територіальних претензій на кордонах країн);**
- **Англо-німецькі протиріччя (переважно в боротьбі за панування в колоніях і на морських шляхах);**
- **Мілітаризація /гонка озброєнь;**
- **Створення воєнно-політичних блоків (найбільші – Антанта і блок Центральних держав/Троїстий союз);**
- **Зростання шовінізму в суспільствах провідних європейських держав**

Привід до війни

- 28 червня 1914 р. в Сараєво було вбито спадкоємця австрійського престолу ерцгерцога Франца-Фердинанда та його дружину герцогиню Софію
- Вбивця – член підпільної терористичної групи “Млада Босна” Гаврило Принцип; організація фінансується Сербією
- Австро-Угорщина має претензії до Сербії, на захист Сербії стає Росія

АВСТРО-СЕРБСЬКИЙ КОНФЛІКТ

Австро-Угорщина надіслала Сербії Ультиматум, який був фактично неприйнятним

Сербія погоджується майже на всі умови

Австро-Угорщина, не задоволена відповіддю, оголошує війну Сербії

ВИМОГИ АВСТРО-УГОРЩИНИ ДО СЕРБІЇ

- ✓ Публічно засудити будь-яку антиавстрійську агітацію;
- ✓ Звільнити причетних до антиавстрійської пропанди офіцерів і держслужбовців за списками, складеними Австро-Угорщиною;
- ✓ Допустити на територію Сербії австрійських слідчих для розслідування вбивства ерцгерцога (не прийнято Сербією)

ЦІЛІ ВОЮЮЧИХ ДЕРЖАВ

НІМЕЧЧИНА

Привласнення територій в Європі (Бельгії, Голландії, України, Прибалтики та інших) і "встановлення економічного панування над Середньою Європою". Захоплення Бельгійського і Французького Конго з метою створення німецької "Середньої Африки", встановлення контролю над Єгиптом, оволодіння Африканським узбережжям Атлантики, витіснення британців із басейну Середземного моря, закріплення на Близькому Сході та в Китаю. Розраховували отримати з Франції 40 млрд. франків контрибуції, з Великої Британії та США – по 30 млрд. доларів.

АВСТРО-УГОРЩИНА

Підкорити Сербію, Болгарію, Чорногорію, заволодіти нафтовими родовищами Румунії, встановити панування на Чорному, Адріатичному та Егейському морях.

ІТАЛІЯ

Вагалася у визначенні своїх домагань.

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ

Збереження своєї колоніальної імперії та ослаблення свого головного конкурента – Німеччини. Претендувала на німецькі колонії, розраховувала захопити в Туреччині Месопотамію (сучасний Ірак), Палестину.

ФРАНЦІЯ

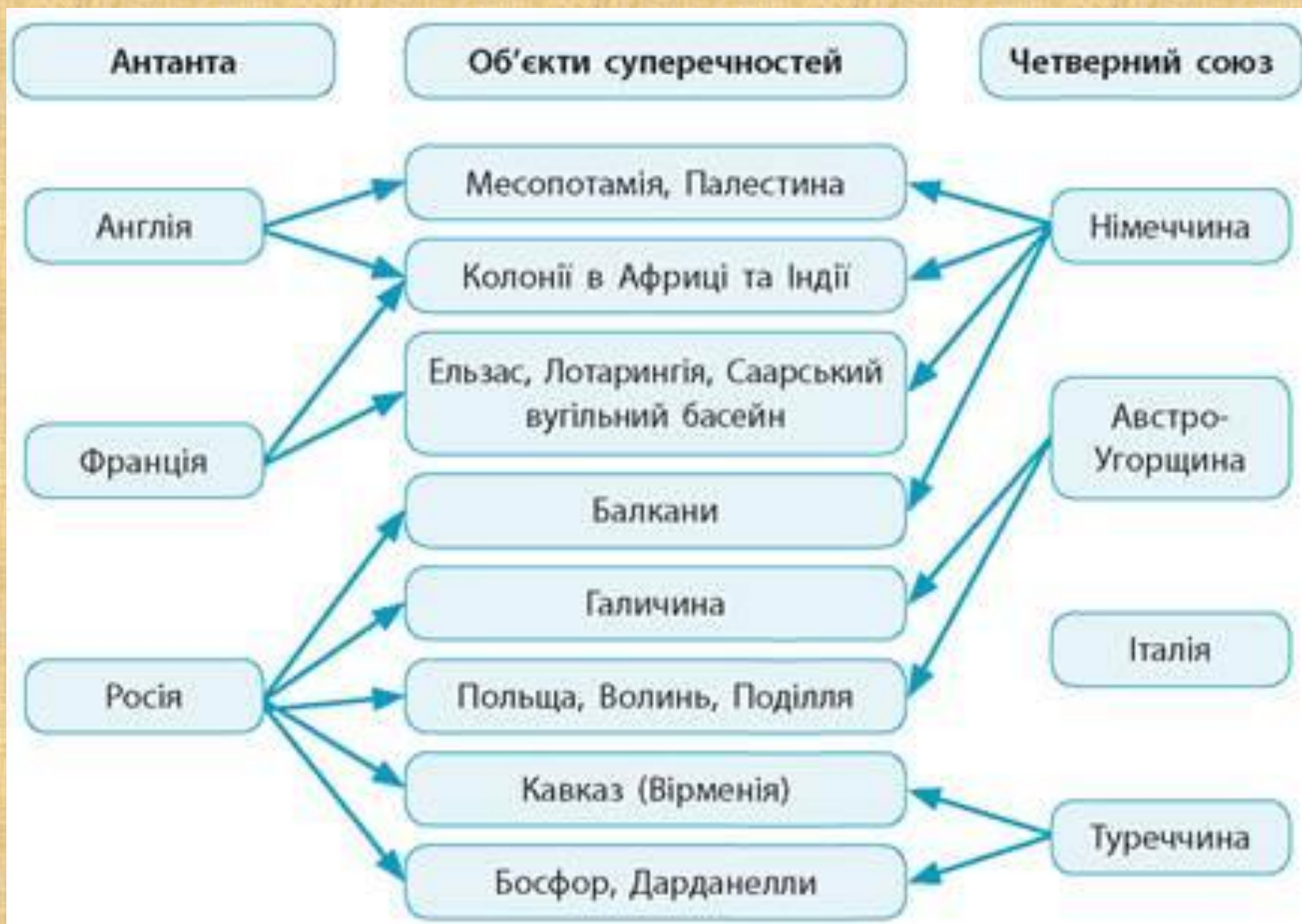
Сподівалася повернути Єльзас і Лотарингію, привласнити вугільний Саарський басейн.

РОСІЯ

Розраховувала зруйнувати німецький і австрійський вплив у Туреччині та Балканах, встановити контроль над протоками Босфор та Дарданели, захопити західноукраїнські землі, що належали Австро-Угорщині.

Масштаби війни:

- У війні брало участь 38 країн.
  - На фронт мобілізовано 73,5 млн. чол.
  - Загинуло 10 млн. чол.
- Поранено 20 млн. осіб
  - Військові витрати - 300 млрд. доларів
-

28—31 липня — Австрія оголосила війну Сербії. Росія розпочала мобілізацію та відхилила вимогу Німеччини припинити її

1 серпня — Німеччина також розпочала мобілізацію та оголосила війну Росії. Союзна Росії Франція розпочала мобілізацію

2 серпня — Німеччина ввела в дію «план Шліффена». Її війська вторглися в Бельгію

6 серпня — Австро-Угорщина оголосила війну Росії

4 серпня — Велика Британія оголосила війну Німеччині

3 серпня — Німеччина оголосила війну Франції й Бельгії, Велика Британія висунула Німеччині вимогу поважати бельгійський нейтралітет

Початок війни:

- 28 липня 1914 р. – Австро-Угорщина оголошує війну Сербії
- Росія розпочинає мобілізацію
- 1 серпня 1914 р. Німеччина оголошує війну Росії

**1 серпня 1914 р. – дата початку війни,
що згодом
отримає назву Першої світової війни**

ФРОНТИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

ОСНОВНІ		ІНШІ
Західний	Східний	Балканський Закавказький Аравійський Австро-Італійський та інш.
Німецькі війська вели війну проти англо-французької армії	Австро-Угорській та німецькій арміям проти діяли російські війська	

- Нанесення удару через слабозахищений франко-бельгійський кордон у напрямку Парижа
- Загроза захоплення столиці та оточення армії примусить Францію капітулювати;
- Німецький наступ має розгорнутися до висадки англійської армії на континенті і наступу Росії
- Реалізація плану ліквідує загрозу війни Німеччини на 2 фронти

ПЛАН ШЛІФФЕНА

Майже за рік до початку війни начальник генерального штабу Німеччини подав імператору військово-оперативний план

План Шліффена – генеральний план ведення війни Німеччиною, який передбачав «блискавичну війну» проти Франції, а згодом Росії

Західний фронт

Німецьке вторгнення у Бельгію та Люксембург :

стійкий опір фортець Любеж та Антверпен;
вступ французів в Ельзас і Лотарингію, похід на Берлін;
ціною надзусиль французька армія зупинена, німці захопили Бельгію і Північну Францію;
весняний контрнаступ армії Антанти, німці відкинуті до ріки Ени;
поразка 5-ти німецьких армій під час битви на річці Марні, відступ

Східний фронт

Вступ російської армії до Східної Пруссії;
розгром і відступ російських військ;
атака на австро-німецькі війська в Галичині, російські війська зайняли Львів

Бойові дії у 1914 р.

Морські бої

Атака німецькими кораблями російського флоту на Чорному морі;
в Південній Атлантиці німецький крейсер «Адмірал фон Шпее» затопив два британських судна, але був знищений британцями;
контроль англійцями німецького флоту, який зосередився на Балтиці

Балкани

Призупинення австрійських сил під Белградом сербами;
вступ у війну Турції, відкриття для німців Босфору

Західний фронт

- **Серпень** – вторгнення німецьких військ у Бельгію та Францію за *планом Шліффена*.
- **Вересень** – *битва на Марні*, у якій англо-французькі війська зупинили наступ німців, наслідком чого став провал плану «блискавичної війни».
- **Листопад-грудень** – перехід до «позиційної війни», коли війська копали шанці й не вели масштабних бойових дій.
- **Позиційна війна** – вид збройної боротьби, в якій переважають військові дії па суцільних фронтах великої довжини з добре розвиненими оборонними спорудами.

БОЙОВІ ДІЇ У 1915 Р.

Східний фронт

– *Лютий* – спрямування головного удару Німеччини проти Росії. У битві на *Мазурських озерах* німецькі війська розгромили 10-тисячну російську армію, примусивши її залишити Східну Пруссію.

– *Березень* – захоплення 1-ю російською армією під командування О. Брусилова фортеці *Перемисьль*.

– *Травень-червень* – *Горлицький прорив* – прорив німецькими військами фронту в районі *Горлиці* та *Тарново*; початок відступу російських військ, які повністю залишили *Галичину*.

– *Липень-серпень* – російські війська залишили територію *Польщі*

– *Жовтень* – стабілізація фронту.

– Болгарія вступила у війну на боці Німеччини та Австро-Угорщини. Розгром сербської армії на Балканах.

Західний фронт

– *Лютий* – початок *Дарданельської операції*, здійсненої англійцями та французами на прохання Росії з метою нанесення відвертаючого удару по Туреччині (завершилася на початку 1916 р. невдачею країн Антанти, які так і не змогли захопити протоки). *Квітень* – перше застосування німецьким командуванням отруйних речовин (газова атака в районі м. *Іпр*).

– *Травень-червень* – оголошення Італією війни Австро-Угорщині, перехід на бік Антанти. Німеччина веде *підводну війну*, яка була призупинена після затоплення німецьким підводним човном англійського лайнера «*Лузитанія*» та ультиматуму американського уряду.

Кампанія 1916 р.

Західний фронт

- Січень-лютий – перенесення головного удару на Захід; початок Верденської битви.
- Травень – Ютландська морська битва між англійським та німецьким флотами.
- Червень-серпень – англо-французький наступ на р. Соммі, під час якого вперше були застосовані танки.
- Грудень – завершення битви **під Верденом**, в ході якої було розгромлено понад 120 дивізій; перехід стратегічної ініціативи до Антанти.

Східний фронт

- Січень-лютий – наступ російських військ на Кавказі; захоплення турецької фортеці Ерзерум.
- Червень-серпень – Брусиловський прорив німецько-австрійського фронту, в ході якого російські війська знову зайняли більшу частину Східної Галичини і Буковину.

Події 1917 – 1918 рр.

Січень 1917 р.

- ✦ Ворогуючі країни продовжували бойові дії на всіх фронтах.
- ✦ Посилився антивоєнний рух.

Лютий 1917 р.

- ✦ Німеччина оголосила Великобританії “необмежену підводну війну”.
- ✦ В Росії буржуазна революція, влада перейшла до Тимчасового уряду.

Березень 1917 р.

- ✦ Британські війська активізували наступальні операції на Близькому Сході, зайняли Багдад.

Квітень 1917 р.

- ✦ Війська Антанти зробили невдалу спробу прорвати німецький фронт на р. Ена.
- ✦ США вступили у війну на боці Антанти.

Червень 1917 р.

- ✦ Війська Південно-Західного фронту провели наступальну операцію, що в цілому закінчилася провалом. З поставлених цілей вдалося реалізувати тільки одну: зупинити наступ німецьких військ на Україну.

Квітень 1917 р.

- ✦ Війська Австро-Угорщини розгорнули італійську армію поблизу Капоретто. Англія і Франція, аби втримати фронт, змушені були перекинути туди додаткові дивізії.

Події 1917 – 1918 рр.

Початок 1918 р.

Радянська Росія припинила бойові дії. На всіх фронтах здійснювалася стратегічна оборона. Антанта за допомогою США планує наступ на Німеччину в 1919р.

Березень 1918 р.

Радянська Росія уклала Німеччиною мир. Німеччина почала наступ на Західному фронті, окупувала Україну, Білорусію, Прибалтику.

Серпень – вересень 1918 р

У ході наступальних операцій на Західному фронті Німеччина виснажила сили, але не змогла досягти своїх цілей. Розпочався наступ союзників на всіх фронтах.

Жовтень – листопад 1918р.

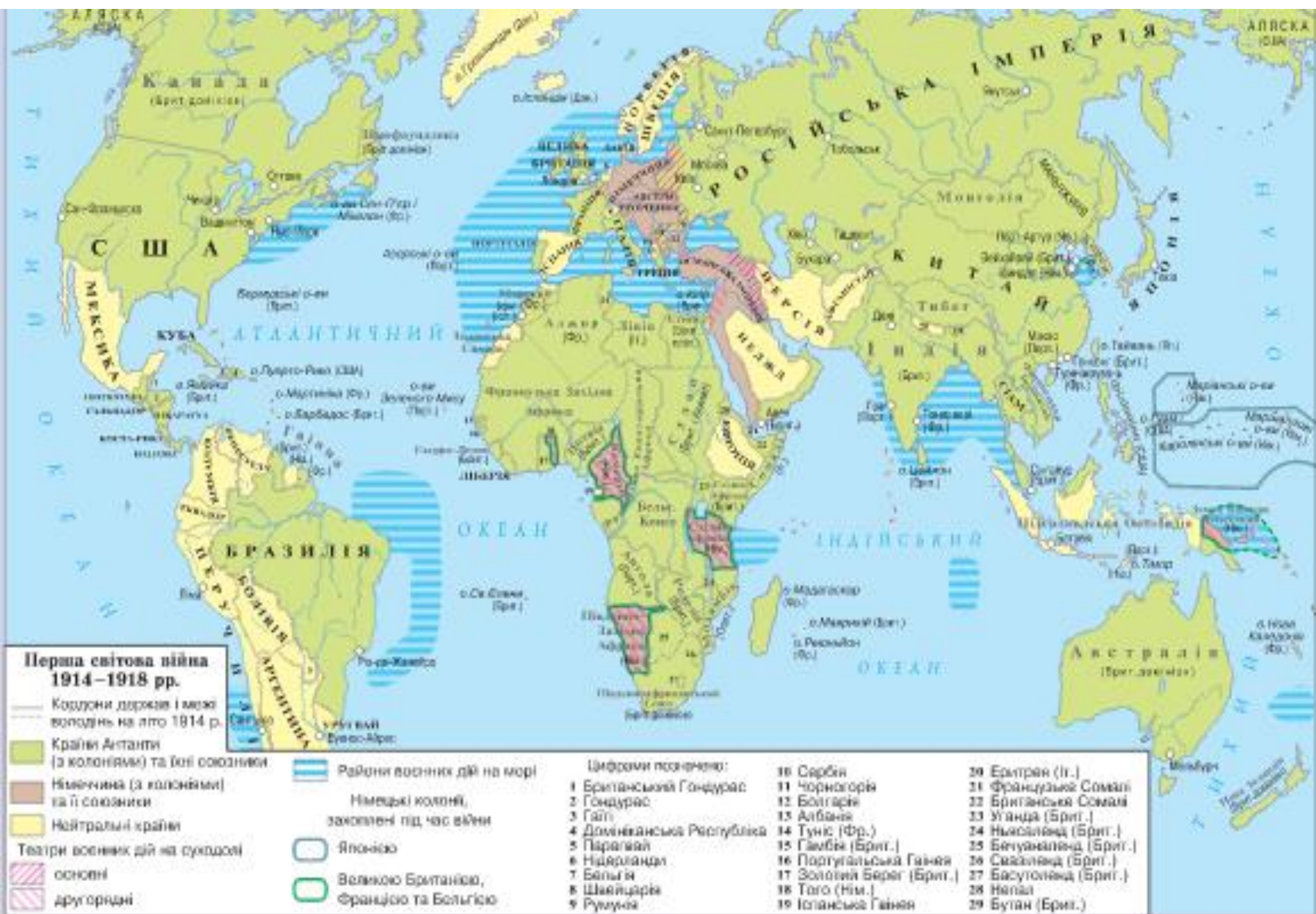
Союзники Німеччини (Австро-Угорщина, Болгарія і Туреччина) уклали мирні договори з Антантою.

Листопад 1918 р.

В Німеччині відбулася революція. 11 листопада Німеччина підписала **Комп'єнське перемир'я** з Антантою, визнала себе переможеною і зобов'язувалася негайно вивести війська з усіх окупованих територій, а також передати союзникам значну кількість зброї і військового майна.

**Перша світова війна
скінчилась.**

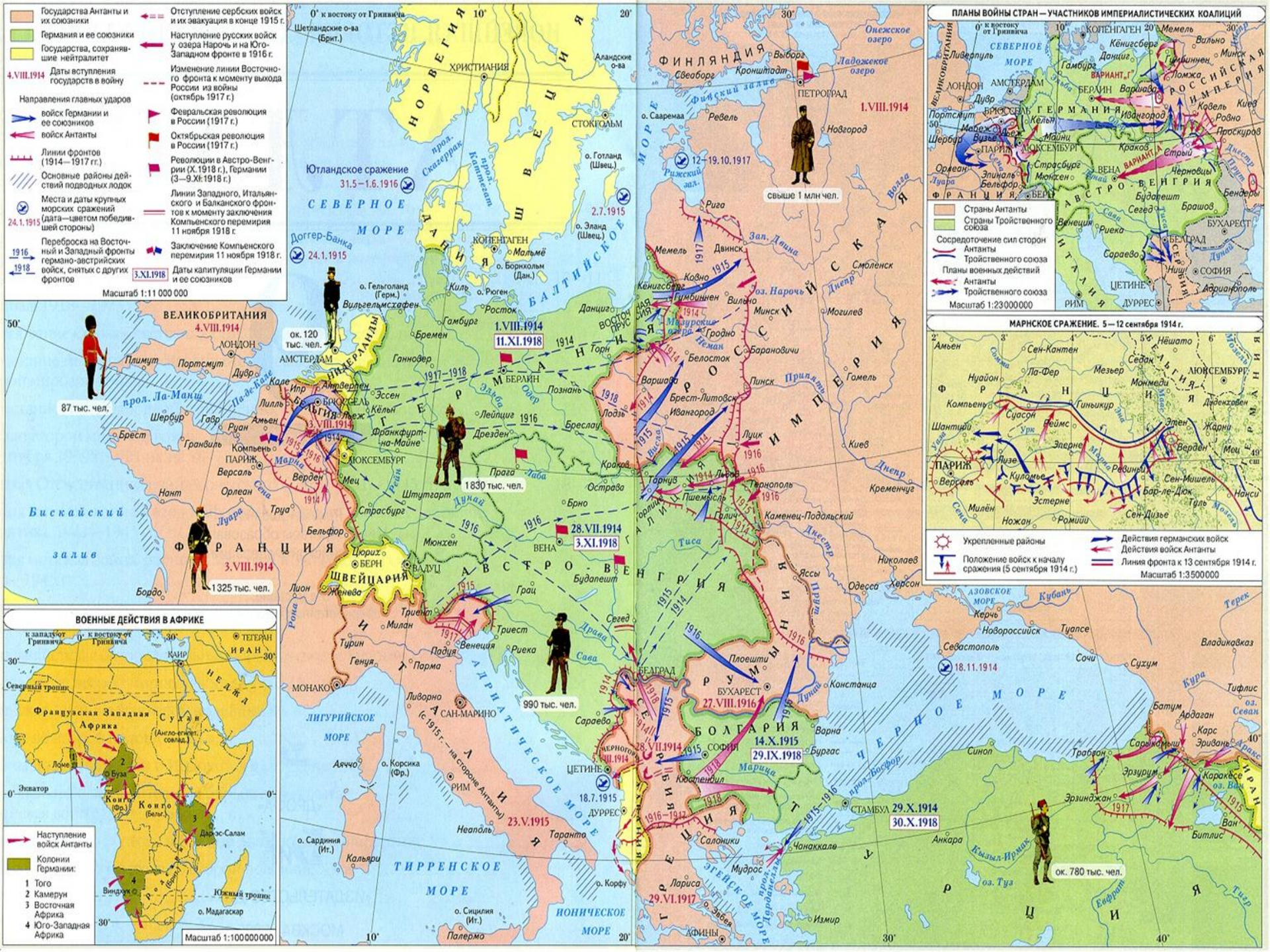
**Перша світова війна
1914–1918 рр.**

- Континентальні межі та межі володіння на літо 1914 р.
- Країни Антанти (з колоніями) та їх союзники
- Німеччина (з колоніями) та її союзники
- Нейтральні країни
- Театри воєнних дій на суходолі
- основні
- другорядні
- Райони воєнних дій на морі
- Німецькі колонії, захоплені під час війни
- Японія
- Великою Британією, Францією та Великою

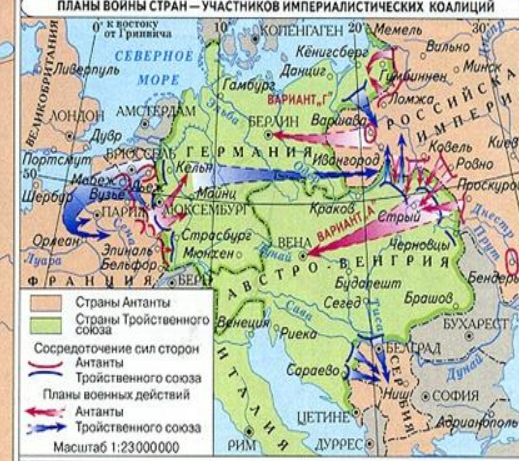
Цифрами позначено:

1 Британський Гондурас	16 Португальська Гвінея	29 Еритрея (Іт.)
2 Гондурас	17 Золотий Берег (Брит.)	31 Французька Сомалі
3 Гаїті	18 Того (Нім.)	32 Британська Сомалі
4 Домініканська Республіка	19 Іспанська Гвінея	33 Уганда (Брит.)
5 Парагвай		34 Нідерланд (Брит.)
6 Нідерланд		35 Бельгійська Конго (Брит.)
7 Болгарія		36 Свазіленд (Брит.)
8 Швейцарія		37 Басутленд (Брит.)
9 Румунія		38 Непал
		39 Бутан (Брит.)

- Государства Антанты и их союзники
- Германия и ее союзники
- Государства, сохранявшие нейтралитет
- 4.VIII.1914 Даты вступления государств в войну
- Направления главных ударов
  - войск Германии и ее союзников
  - войск Антанты
- Линии фронтов (1914—1917 гг.)
- Основные районы действий подводных лодок
- Места и даты крупных морских сражений (дата—цветом победившей стороны)
- 24.1.1915 Переброска на Восточный и Западный фронты германо-австрийских войск, снятых с других фронтов
- 1916
- 1918
- 3.XI.1918 Даты капитуляции Германии и ее союзников
- Оступление сербских войск и их эвакуация в конце 1915 г.
- Наступление русских войск о озеро Нарочь и на Юго-Западном фронте в 1916 г.
- Изменение линии Восточного фронта к моменту выхода России из войны (октябрь 1917 г.)
- Февральская революция в России (1917 г.)
- Октябрьская революция в России (1917 г.)
- Революция в Австро-Венгрии (X.1918 г.), Германии (3—9.XI.1918 г.)
- Линии Западного, Итальянского и Балканского фронтов к моменту заключения Компьнского перемирия 11 ноября 1918 г.
- Заключение Компьнского перемирия 11 ноября 1918 г.

Шаръ земной покрылъ ты кровью,
Не моргнувъ при этомъ бровью,
Сколько душъ ты загубилъ,
Сколько семей разорилъ,
Но настала расплаты часъ,

Мы теперь проучимъ васъ,—
И рубашечкой согрѣемъ,
И усы ваши побреемъ,
На башку надѣнемъ кепи,
И посадимъ васъ на цѣпи.

И. В. Суриковъ
С. В. Боровиковъ

Сатирическое издание. Публикации запрещены.

Иллюстрация: А. В. Гусевъ. Москва, 1917 г.

BRITONS

JOIN YOUR COUNTRY'S ARMY!
GOD SAVE THE KING

Reproduced by permission of LONDON OPINION

A stylized illustration of a German soldier in a green uniform and a hooded cap. He holds a rifle with a bayonet attached. His right hand is raised in a 'V' for victory sign. The background features stylized buildings and lightning bolts. The text is in German.

Alles fürs Vaterland!

Alles für die Freiheit!

Meldet euch bei den:
sächs. frw. Grenz-Jäger-Abtlgn.
in Weichenberg, Königswartha, Pockau-Heugefeld
u. Lommatsch. Näheres bei allen Ortsbehörden.

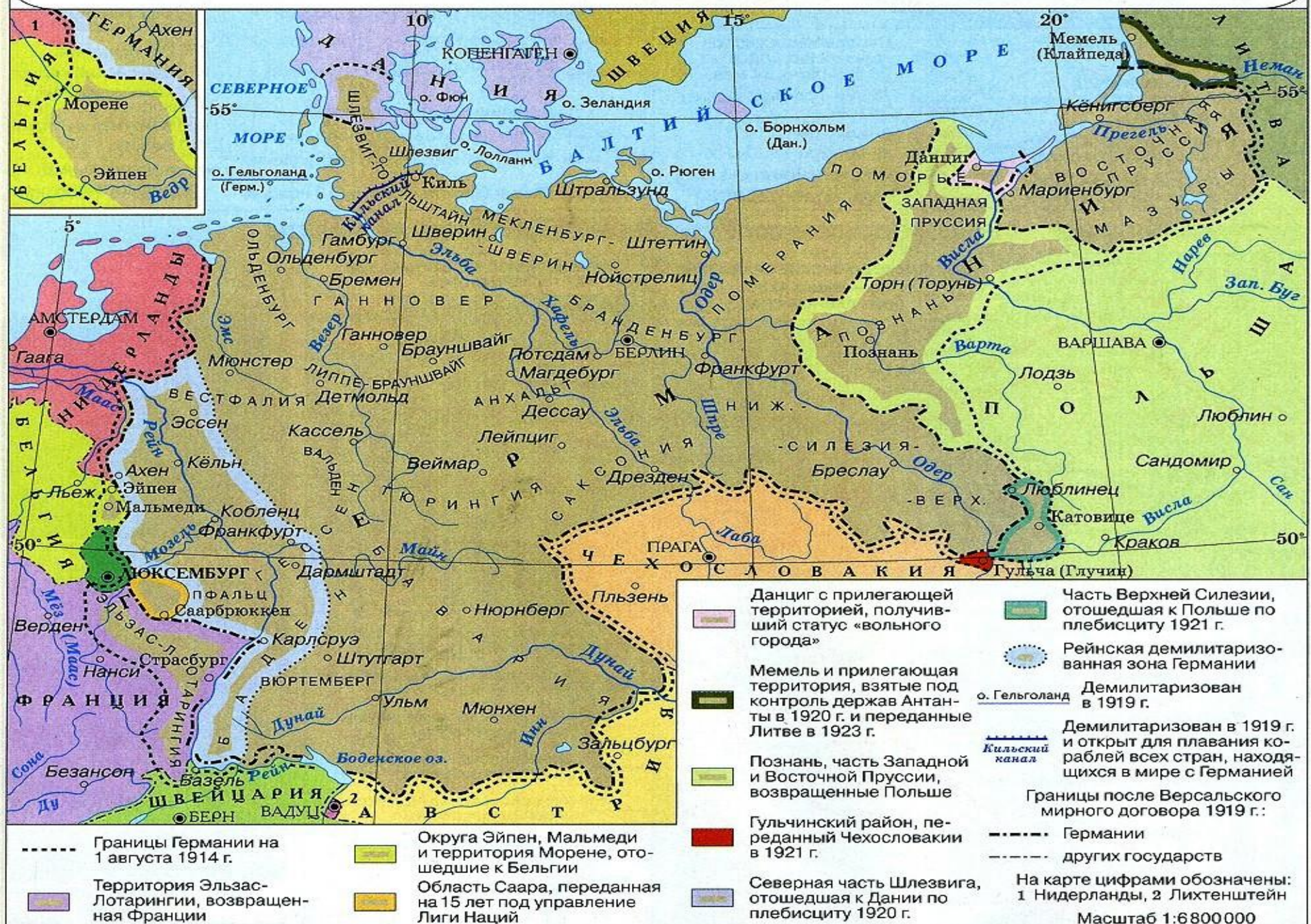

© Periskop.livejournal.com

ТЕРРИТОРИАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ В ЕВРОПЕ ПО ВЕРСАЛЬСКОМУ МИРНОМУ ДОГОВОРУ 1919 г.

«14 пунктів» Вудро Вільсона

Вудро Вільсон – 28-й президент США (1913-1921), представник демократичної партії

ForexAW.com

Січень 1918р. – в Конгресі США оприлюднено розроблений президентом Вільсоном документ про повоєнні принципи облаштування світу. Складався з 14-ти пунктів.

Власне під цією назвою і увійшов до історії. Мав великий вплив на облаштування світу після завершення війни.

Мета створення документу і широкої проп аганди його положень:

- *Бажання США зайняти провідні позиції на міжнародній арені*
- *Альтернатива радянському Декрету про мир*
- *Міссіанська роль США*

Загальні положення:

- Відкриті мирні договори, відкриті обговорення, після яких не буде **ніяких таємних міжнародних угод** будь-якого роду, а дипломатія завжди буде діяти відверто на очах у всіх.
- Абсолютна **свобода судноплавства на морях** поза територіальними водами, як у мирний, так і воєнний час.
- **Дарданелли повинні бути постійно відкриті для вільного проходження суден і торгівлі всіх націй** під міжнародними гарантіями.
- Усунення, наскільки це можливо, всіх економічних бар'єрів і **встановлення рівності умов для торгівлі всіх націй**, що стоять за мир.
- Справедливі **гарантії** того, що **національні озброєння будуть скорочені** до граничного мінімуму, сумісного з державною безпекою.
- Вільне, щиросердне і абсолютно неупереджене **вирішення всіх колоніальних суперечок**, засноване на суворому дотриманні **принципу**, що при вирішенні всіх питань, що стосуються суверенітету, **інтереси населення** повинні мати однакову вагу.

Щодо вирішення територіальних суперечок між державами:

- Вся **французька територія** повинна бути звільнена, окуповані частини повернуті, а зло, нанесене Франції Пруссією в 1871 у в відношенні Ельзас-Лотарингії, яке порушувало загальний мир майже 50 років, має бути виправлено, щоб мирні відносини могли знову бути встановлені в інтересах усіх.
- **Бельгія повинна бути звільнена і відновлена**, без спроби обмежити суверенітет, яким вона користується нарівні з усіма іншими вільними націями.
- Виправлення **кордонів Італії** має бути зроблено **на основі ясно помітних національних кордонів**.
- **Румунія, Сербія і Чорногорія** повинні бути звільнені. Зайняті території повинні бути повернені Сербії. Повинні бути встановлені міжнародні гарантії політичної і економічної незалежності і територіальної цілості різних балканських держав.

Національні питання:

- Народи Австро-Угорщини повинні отримати найширшу можливість автономного розвитку.
- Турецькі частини Османської імперії, в сучасному її складі, повинні отримати забезпечений і міцний суверенітет, але інші національно сті, що нині знаходяться під владою турків, повинні отримати невідому гарантію існування і абсолютно непорушні умови автономного розвитку.
- Повинно бути створено незалежну Польську державу, яка повинна включати в себе всі території з незаперечно польським населенням, якому повинен бути забезпечений вільний і надійний доступ до моря, а політична і економічна незалежність, так само як і територіальна цілісність, повинні бути гарантовані міжнародним договором.

Міжнародна організація як гарантія миру

- **Повинно бути утворено загальне об'єднання на цій основі особливих статутів, з метою створення взаємної гарантії політичної незалежності і територіальної цілості як великих, так і малих держав.**

Людські втрати на фронтах¹

Унаслідок війни близько 10 млн вояків загинуло (включаючи 1 млн тих, хто пропав безвісти), близько 21 млн було поранено:

- Німеччина – загинули 1,8 млн
- Росія – 1,7 млн
- Франція – 1,4 млн
- Австро-Угорщина – 1,2 млн
- Британія – 950 тис.
- Італія – 460 тис.
- США – 115 тис.
- Канада – 60 тис.
- Австралія – 60 тис.
- Нова Зеландія – 16 781 тис.

Кожна хвилина війни забирала життя 4 солдатів, а ще 9 отримували поранення. Деякі із скалічених на війні із часом поверталися до нормального життя, але більшість з них закінчували своє життя у шпиталях і лікарнях.

Політичні наслідки

У світі з'явилися дві нові сили, що визначатимуть події післявоєнної доби: стійке поширення комунізму і лідерство США.

Війна поклала край Європі як центру колоніального світу. Чотири імперії, які наполегливо йшли у війну в 1914 р., тепер розпалися: Австро-Угорська, Німецька, Російська, Турецька. Тільки Британська імперія ще продовжила на деякий час своє існування.

Польща, Фінляндія, Литва, Латвія, Естонія, Чехо-Словаччина, Угорщина, Австрія, Королівство сербів, хорватів і словенців. Україна, Грузія, Азербайджан та середньоазійські емірати не спромоглися відстояти свою незалежність.

Було зруйновано процеси, що розпочалися на зламі XIX–XX ст., загострилися класові, міждержавні та етнічні суперечності.

Війна зруйнувала довоєнний міжнародний правовий порядок, породивши нову міжнародну правову систему.

Паризька мирна конференція

*18 січня 1919 р. – відкриття конференції
21 січня 1920 р. – завершення конференції*

ЧОМУ у ФРАНЦІЇ ??????

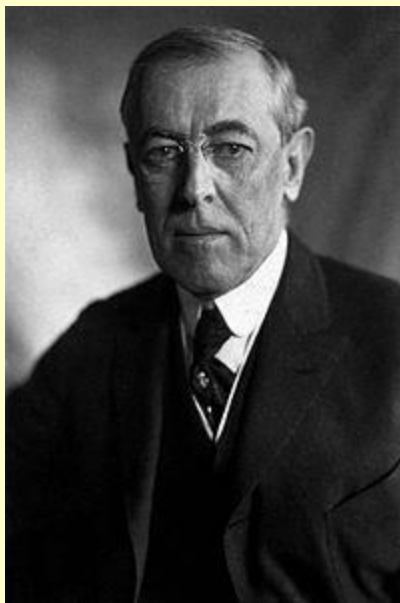
На відкритті присутні 72 делегати з 24 суверенних країн і 4 британських домініонів

КОГО НЕ ЗАПРОСИЛИ ????????

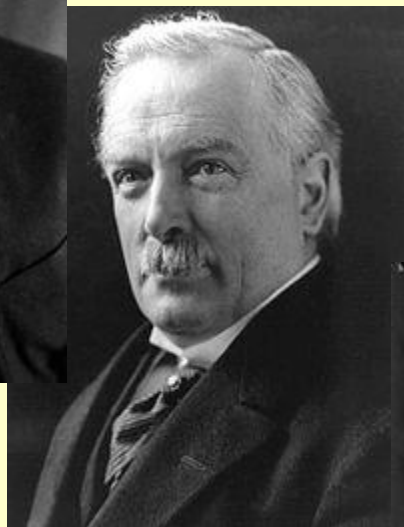
«Панове, рівно сорок вісім років тому в Дзеркальній залі Версальського палацу було проголошено Німецьку імперію. Сьогодні ми зібралися тут для того, щоб зруйнувати і замінити те, що було створено того дня»

*Президент Франції
Раймон Пуанкаре*

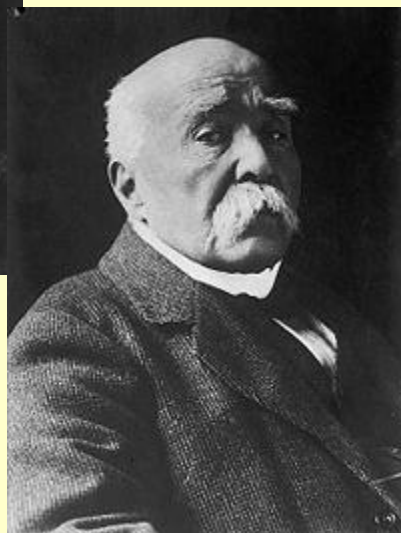
“Велика трійка”

президент США Вудро Вільсон

**прем'єр-міністр
Великобританії Девід Ллойд-
Джордж**

**прем'єр-міністр
Франції Жорж
Клемансо**

Ситуація у світі на час проведення Паризької конференції:

- Спільними зусиллями Німеччина була переможена. Тепер потрібно було вжити заходів, щоб у майбутньому з німецької землі не розгорілося полум'я нової війни.
- Владу в Росії захопили більшовики, які закликали народи до всесвітньої комуністичної революції. Це, природно, непокоїло переможців. Вони боялися, що полум'я комуністичної революції може охопити всю Європу й навіть Америку.
- Центральна і Східна Європа були дестабілізовані; на руїнах Російської та Австро-Угорської імперій внаслідок національного руху постали нові держави: Польща, Чехо-Словаччина та ін.
- Монарші династії Німеччини і Австро-Угорщини напередодні мирної конференції зреклися тронів й лише Велика Британія
  - Британський і французький уряди підписали впродовж війни низку таємних угод. Зокрема, вони пообіцяли надати Японії особливий статус в Азії. За Лондонським договором 1915 р. союзні держави пообіцяли Італії, що вона отримає ряд територій тепер уже не існуючої Австро-Угорщини. Італія чекала на виконання обіцянки.
  - Японія також наполягала на задоволенні її претензій в Азії.

Позиції провідних країн

Великобританія: не допустити стрімкого посилення Франції, протиставити Франції Німеччину

Франція: “Німеччина за все заплатить”, реваншизм по відношенню до Німеччини, максимальне ослаблення Німеччини

США: не допустити посилення Франції та Великобританії, гра на їхніх протиріччях, Німеччина як фактор рівноваги, прагнення втілити “14 пунктів”

- *"Блестяще, мы разошлись по всем вопросам" (Вудро Вильсон)*
- *"Легче вести войну, чем заключать мир" (Жорж Клемансо)*

Головні події

18 січня 1919 р. – відкриття Паризької мирної конференції

28 червня 1919 р. – підписано Версальський договір

1919–1946 рр. – період існування Ліги Націй

1919 р. – підписано Сен-Жерменський (з Австрією), Нейїський (з Болгарією) мирні договори

1920 р. – підписано Тріанонський (з Угорщиною), Севрський (з Туреччиною) мирні договори

1923 р. – підписано Лозаннський договір з Туреччиною

— Кордони Німеччини в 1914 р.

Території, втрачені Німеччиною за Версальським мирним договором:

Саарська область, передана під управління Ліги Націй на 15 років

Демілітаризована Рейнська зона

Територія Руру, окупована франко-бельгійськими військами в січні 1923 р.

Основні положення Версальського договору

Політичні обмеження Німеччини

- Німеччина проголошувалася єдиним винуватцем війни.
- Заборонялося об'єднання з Австрією (аншлюс) з метою утворення єдиної Німецької держави.
- Німеччина повинна була видати воєнних злочинців

Економічні обмеження

- Накладалися великі репарації¹ (в основному на користь Франції). У договорі не вказувалася конкретна їхня сума – її згодом мала визначити спеціальна комісія (у наступні роки було визначено суму 269 млрд золотих марок з терміном виплати 42 роки).
- Вугільні шахти Саару передавалися Франції на 15 років

Територі-
альні
обмеження

- Німеччина поступалася територіями на користь 5 сусідніх держав.
- Країну було розчленовано на дві частини: власне Німеччину й Австрію.
- До Франції переходили Ельзас і Лотарингія.
- Територія на лівому березі Рейну поділялася на три зони, які повинні були бути звільнені від окупації переможцями через 5, 10 і 15 років.
- Міста Данциг (тепер польське місто Гданськ), Мемель (тепер литовське місто Клайпеда), а також Саар підлягали управлінню Ліги Націй. У майбутньому населення цих регіонів мало право висловитися шляхом референдуму (плебісциту) щодо того, чи бажає воно приєднатися до Німеччини.
- Східна Пруссія відокремлювалася від Німеччини «польським коридором».
- Німеччина втратила всі землі, захоплені нею на Сході в результаті поразки Росії: Україну, Білорусію, Польщу, Естонію, Латвію, Литву.
- Усі заморські німецькі колонії відходили під мандат Ліги Націй (у більшості з них цим мандатом скористалася Велика Британія).

Військові обмеження

- Чисельність війська не могла перевищувати 100 тис. осіб.
- Німецький Генеральний штаб ліквідувався.
- Дозволялося мати не більше 6 «кишенькових» крейсерів.
- Заборонялося мати підводний флот та військову авіацію.
- Накладалася заборона на важку артилерію і танки.
- Термін служби солдатів встановлювався у 12 років, а офіцерів – 25.
- Усі фортеці на відстані до 50 км на схід від Рейну зносилися.

Створення Ліги Націй

■ Неофіційна емблема Ліги Націй

Основні положення Сен-Жерменського¹ мирного договору з Австрією (1919 р.)

Політичні обмеження Австрії

- Договір констатував розпад Австро-Угорської імперії на ряд самостійних держав: Австрію, Угорщину, Чехо-Словаччину, Королівство сербів, хорватів і словенців (з 1929 р. – Югославія), Західноукраїнську Народну Республіку.
- Заборонялася назва «Німецька Австрія».

Політичні обмеження Австрії

- Австрія визнавала незалежність Югославії, Чехо-Словаччини, а також усі мирні договори з Центральними державами, кордони Болгарії, Греції, Польщі, Румунії, Угорщини, Чехо-Словаччини і Югославії.
- Не могла об'єднатися (нім. – аншлюс) з Німеччиною або іншою державою.
- Зобов'язувалася виконувати всі ухвали держав-переможниць щодо її колишніх володінь. Це положення найперше стосувалося Галичини, яку невдовзі остаточно приєднали до Польщі.
- Визнавала незалежність територій, які раніше входили до її складу, і право Росії на репарації від Австрії.
- Відмовлялася від прав у Марокко, Єгипті, Сіамі та Китаї

Економічні обмеження

- Передавала переможцям у рахунок репарацій весь торговельний і риболовецький флот

Територіальні обмеження

- Богемія, Моравія і Сілезія з їх переважно німецьким населенням від Австрії переходили до Чехо-Словаччини.
- Італія отримала за рахунок Австрії південну частину Тіролю.
- Українська частина Буковини, всупереч вимозі Буковинського народного віча у Чернівцях про приєднання до єдиної Української держави, передавалася Румунії.
- Закарпатська Україна, всупереч рішення Собору русинів у Хусті про приєднання краю до УНР, була включена до складу Чехо-Словаччини. Договір встановлював автономний статус Закарпаття у складі Чехо-Словаччини. Українцям та іншим національним меншинам на території Чехо-Словаччини і Румунії договір гарантував захист їхніх прав.

Військові обмеження

- Чисельність австрійської армії обмежувалася 30 тис. вояків.
- Країні заборонялося мати військово-морський флот і військову авіацію.

Основні положення Нейїського мирного договору¹ з Болгарією (1919 р.)

Економічні обмеження Болгарії

- Болгарія повинна була виплатити 2,25 млрд золотих франків репарацій.
- Економіка та фінанси були поставлені під контроль Міжсоюзної комісії з представників Великої Британії, Франції та Італії.

Територі- альні обмеження

- Від Болгарії до Королівства сербів, хорватів і словенців (майбутньої Югославії) відійшли 4 райони загальною площею 2,5 тис. км².
- Південна Добруджа залишилася за Румунією (до 1940 р.).
- Країна втратила Західну Фракію (8,5 тис. км²), яка переходила в розпорядження Великої Британії, Італії, Франції, США та Японії. У результаті Болгарія була відрізана від Егейського моря. В 1920 р. цю територію передали Греції.

Військові обмеження

- Обмежувалися види озброєнь, чисельність болгарської армії (до 20 тис.), поліції та жандармерії.

Основні положення Тріанонського мирного договору з Угорщиною (1920 р.)

Територіальні обмеження

- Дві третини угорської території передавалися Чехо-Словаччині, Югославії і Румунії. Підкарпатська Русь (Закарпаття) від Угорщини передавалася Чехо-Словаччині зі статусом автономії. Унаслідок територіальних втрат чисельність населення Угорщини зменшилася з 18 до 7 млн осіб.

Військові обмеження

- Чисельність угорської армії обмежувалася 35 тис. вояків.
- Угорщині заборонялося мати на озброєнні авіацію, танки, важку артилерію.
- Військово-морський флот, у тому числі кораблі Дунайської флотилії, передавався союзникам.

Основні положення Севрського мирного договору з Туреччиною (1920 р.)

Політичні обмеження Туреччини

- Відновлювався режим капітуляції; держави-переможниці отримали право втручатися у внутрішні справи Туреччини.
- Зона проток Босфор і Дарданелли підлягала повному роззброєнню і переходила під контроль міжнародної Комісії проток; договір позбавляв Туреччину виходу до Середземного моря.

Територіальні обмеження

- Усі турецькі територіальні володіння в Європі (Східна Фракія, м. Едірне (Адріанополь), Галліпольський півострів) передавалися Греції.
- Додеканеські острови передавалися Італії.
- Від Туреччини відокремлювався Курдистан, межі якого повинні були бути визначені англо-франко-італійською комісією.
- Туреччина визнавала незалежність Вірменії. Визначення кордону між Туреччиною і Вірменією надавалося третейському рішенням президента США.
- Туреччина визнавала англійський протекторат¹ над Єгиптом та англійську анексію² Кіпру.
- Країна відмовлялася від претензій на Аравійський півострів і країни Північної Африки.
- Палестина, Йорданія та Ірак потрапляли під контроль Великої Британії.
- Сирія і Ліван ставали підмандатними територіями Франції.

Військові обмеження

- Армію було обмежено 50 тис. солдатів і офіцерів, у тому числі 35 тис. жандармерії, флот – 7 сторожовими кораблями і 5 міноносцями.

Лозаннський договір з Туреччиною (1923 р.)

Договір був підписаний Великою Британією, Францією, Італією, Японією, Грецією, Румунією, Югославією, з одного боку, і Туреччиною – з іншого.

Умови договору:

- Встановлювалися нові кордони Туреччини, юридично оформляючи тим самим розпад Османської імперії. Питання про кордон між Туреччиною та Іраком відкладалося до визначення його Туреччиною та Великою Британією, а якби вони не змогли домовитися, то тоді питання передавалося б до Ліги Націй.
- Скасовувався режим капітуляції в Туреччині, економічні та політичні привілеї іноземців, міжнародний фінансовий контроль над Туреччиною.
- Туреччина погодилася виплатити частину зовнішнього боргу вже неіснуючої Османської імперії¹.

Вашингтонська конференція 1921 – 1922 рр.

Учасники:

США, Велика Британія, Франція, Італія,

Португалія, Бельгія, Нідерланди, Японія, Китай

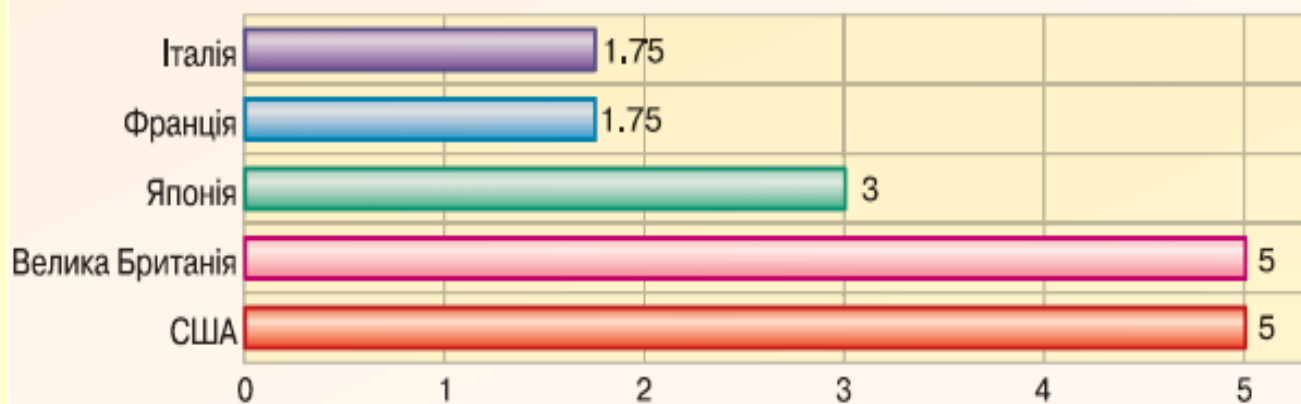
**«Договір чотирьох» (грудень 1921 р.)
(США, Велика Британія, Франція, Японія)**

- Японсько-англійський союз 1902 р. про поділ сфер впливу на Тихому океані скасовувався.
- Країни, що підписали договір, зобов'язувалися взаємно поважати права одна одної щодо їх острівних територій у Тихому океані та спільно захищати їх у разі нападу іншої держави.
- Такі ж гарантії надавалися тихоокеанським володінням Португалії і Голландії.

«Договір п'яти» (лютий 1922 р.) (США, Велика Британія, Франція, Італія, Японія)

- Договір обмежував тоннаж лінійного флоту країн, що підписали угоду, у такій пропорції:
- Лінкори не повинні були перевищувати 35 тис. тонн водотоннажності.
- Встановлювався загальний тоннаж авіаносців (найбільший – для США і Англії).
- Корабельні гармати – калібру не більше 16 дюймів.
- Військово-морські бази не повинні були створюватися американцями та англійцями ближче, ніж за 5 тис. км від Японії.

«Договір дев'яти» (лютий 1922 р.)

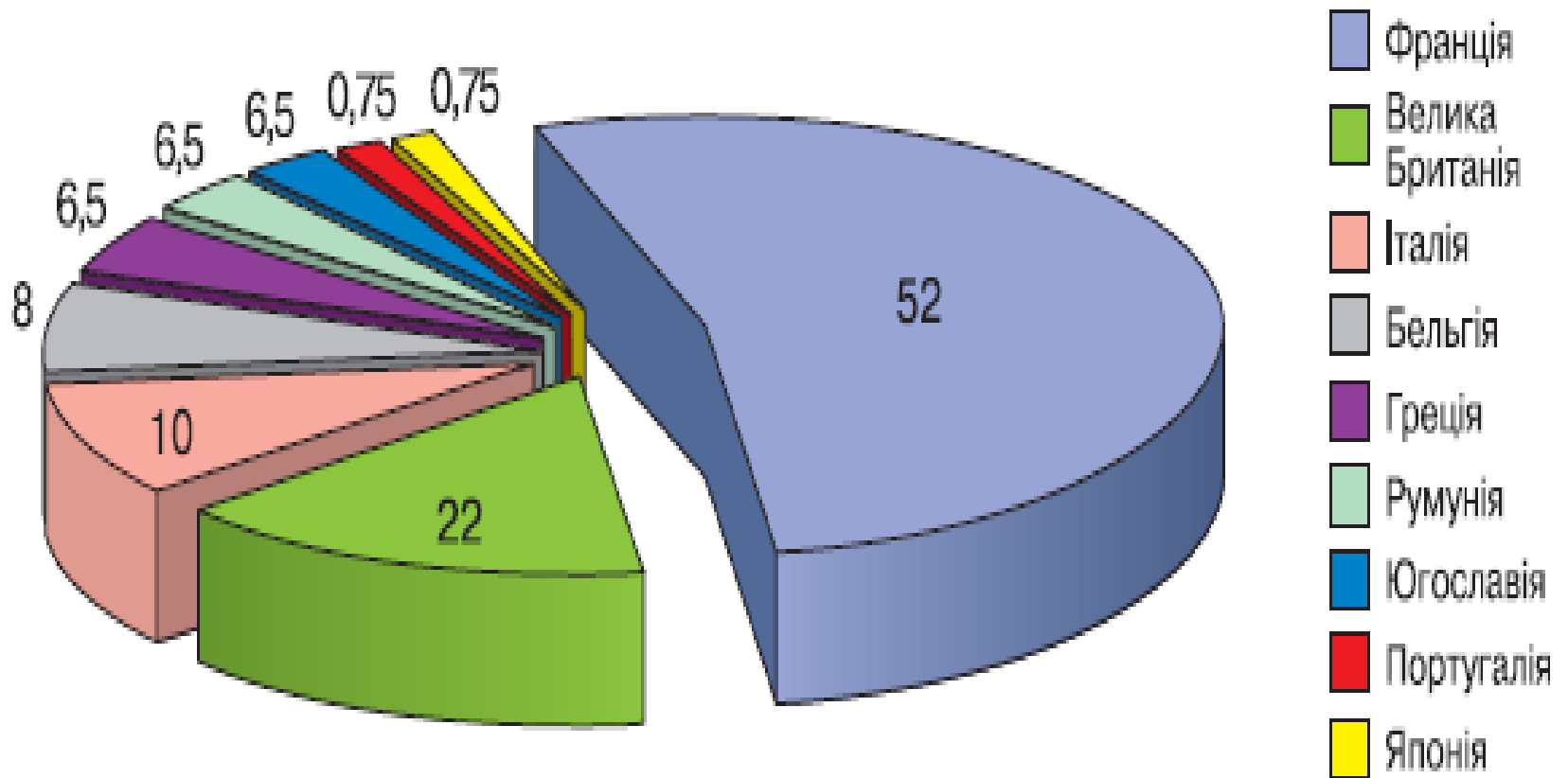
(США, Велика Британія, Франція, Японія, Нідерланди,
Португалія, Італія, Бельгія, Китай)

- Держави, що підписали договір, визнавали суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність Китаю. Усі вони отримували рівні можливості в економічній діяльності в Китаї і торгівлі з ним.
- Зобов'язалися не використовувати внутрішню ситуацію в Китаї (тут було два ворогуючі один з одним уряди: у Пекіні – монархічний, у Нанкіні – республіканський) з метою отримання одноосібної вигоди за рахунок інших учасників угоди.

<p align="center">Сильні сторони Версальської системи</p>	<p align="center">Слабкі сторони Версальської системи</p>
<p>Новий міжнародний порядок:</p> <ul style="list-style-type: none"> – поклав край Першій світовій війні; – розрядив повоєнну міжнародну напругу; – заклав основи міжнародної стабільності; – встановив цивілізовані засади нового міжнародного права. Було проголошено право народів на самовизначення; відмова від війни як способу розв'язання міждержавних проблем. Було створено Лігу Націй – першу всесвітню організацію. Гарантовано цілісність Китаю. Ряд країн здобули незалежність (Польща, Чехо-Словаччина, Угорщина та ін.). Розпалися багатовікові колоніальні імперії. 	<p>За помилки і злочини своїх попередників тепер відповідали демократичні уряди і народи Німеччини, Австрії, Угорщини, Болгарії. Несправедливі щодо Німеччини статті Версальського договору породили в Німеччині реваншистські настрої. Репарації, визначені для переможених країн, були несправедливими і нереальними. Кордони новостворених держав у Європі виявилися такими ж несправедливими, як і довоєнні кордони. Новий міжнародний порядок ігнорував Росію, штовхаючи її на зближення з Німеччиною. Традиційна система економічних зв'язків виявилася зруйнованою, країни, як і до війни, далі боролися за ринки збуту товарів і ринки сировини. Нестабільність у Європі не була усунута.</p>

Квоти між країнами на отримання репарацій від Німеччини (%)

американський банкір Чарльз Дауес та британський міністр закордонних справ Остін Чемберлен розробили план економічного оздоровлення Німеччини, названий згодом **“планом Дауеса”**

Основні положення «плану Дауеса»

- Франція виводить свої війська з Руру;
- Німеччина щорічно сплачує певну суму репарацій (5,4 млрд – до 1928 р., з 1929 р. – 2,5 млрд марок щорічно);
- Джерелом покриття репарацій мають бути прибутки Німеччини за рахунок встановлення високих податків на товари широкого вжитку, а також прибутки від важкої індустрії і залізничного транспорту;
- США надають Німеччині значні позики (близько 800 млн золотих марок) для сплати перших внесків.

1929 р. «план Дауеса» було замінено «планом Юнга», названим на честь голови комітету експертів з репараційної проблеми Ліги Націй американця Оуена Юнга.

Головні положення «плану Юнга»

- Німеччина зобов'язувалася до 1988 р. сплатити 34,5 млрд золотих марок. Репарації сплачуються Німеччиною винятково за рахунок надходжень до її бюджету та прибутків залізниць.
- Відрахування від прибутків промисловості скасовувалися.
- Фінансовий контроль і контроль над економікою Німеччини скасовувався.